

felfedező útja. A Dominika (nov. 3), Marie-Galante, Guadelupe, Monserrat, Antigua, Puerto Rico, Jamaica szigetek és Kuba déli partvidékének felfedezése.

Szeptember 26.

— 75 éve, 1898-ban Brooklynban (New York) született George GERSHWIN amerikai zeneszerző, a szimfonikus jazz mestere. Hírnevét *Rhapsody in Blue* című művével alapozta meg, majd ezt követte *Zongoraaverseny*, s második *Rapszódiaja*. Utí élményekből táplálkozik *Egy amerikai Párizsban*, valamint *Kubai nyitány* című műve. Dél-karolinai négerek életét viszi színpadra, lílmszerűen éles körvonalakkal, a XX. század eleji európai zene eredetműveinek felhasználásával *Porgy és Bess* című operájában. (Mh. 1937. július 11. Hollywood) * (Benkő)

— 80 éve, 1893-ban Ilančában született Miloš CRNJANSKI szerb költő és regényíró, a mai szerb irodalom jeles személyisége. Prózaí főműve *Seobe*, 1929 (bőv. 1963; m: *Örök vándorlás*, 1941; 1967) c. regénye a telepes szerbek utódainak céltalan elvándorlását mutatja be.

— 100 éve, 1873-ban Lipesében halt meg Julius Roderich BENEDIX német író, száznál több hatásos vígjáték szerzője. *Das Gefängnis* (A fogda) c. darabjából készült J. Strauss *Denevér* c. operettjének szövegkönyve. (Sz. 1811. január 21. L.) Műveiből m: *A nőgyűlölő*. Újházi Ede f. 1874.

— 125 éve, 1848 Köln: A katonai parancsnok utasítására kihirdetik az ostromállapotot, betiltják a *Neue Rheinische Zeitung*-ot és más demokrata lapokat. A fenyegető letartóztatás elől Engels és a lap három másik szerkesztője kénytelen elmenekülni Kölnből. Engels néhány napig Barmenben tartózkodik, majd Brüsszelbe megy.

Szeptember 27.

— 100 éve, 1873-ban Cegléden született TÓTH Elek, a két világháború közötti kolozsvári színjátszás egyik legnagyobb színésze. A színiakadémia elvégzése után több vidéki társulatnál játszott, majd végleg Kolozsvárra szerződött. Színészi és rendezői munkásságával sok fiatal színész pályakezdését segítette elő. A legváltozatosabb műfajú szerepekben, tragédiákban, népszínművekben, boházatokban egyaránt sikert aratott. Híres alakításai: Hamlet, Jágo (*Othello*), Bánk bán, Orgon (*Tartuffe*) stb. (Mh. 1944. január 1. Kv.) * (G)

— 440 éve, 1533-ban Szilágysomlyón született BÁTHORY István erdélyi fejedelem (1571-), Lengyelország királya (1576-); kiváló államférfi, szónok, művelt humanista, kitűnő tollú író volt, hatalmas politikai levelezése az erdélyi humanista irodalom jelesei közé emeli. (Mh. 1586. dec. 22. Grodno, L) M 71. 4. 63. M. 25., 5. 47—49.

Szeptember 28.

— 1864 London: Marx és Engels vezetésével megalakul az I. Internacionálé.

— 400 éve, 1573-ban született a szülőfaluja után CARAVAGGIO-nak nevezett Michelangelo Merisi, a tizenhetedik századi olasz realista művészet nagy mestere, a barokk művészet drámai hangvételű irányának egyik legszámottevőbb alakja, aki váratlan fel-tünésével forradalmasította kora festészetét, egy olyan festészeti formát hozva létre, amely nélküli nehéz lenne megmagyarázni a spanyol vagy holland festészet tizenhetedik századi óriásai által képviselt „tenebrista” vagy „luminista” irányzat létrejöttét. Munkásságának központját római tartózkodása idején festett képei alkotják. Római fel-tünését megelőzően Caravaggio lombardiai mesterek (Peterzano, Moretto, Moroni, Lotto) műhelyében leste el a festészet mesterfogásait. Nehéz körülmények között dolgozott, anyagi problémáit Rómába költözése (1588) sem oldja meg. Képek másolásával keresi kenyerét, Cesari műhelyében virágokat és gyümölcsöt fest, mellre nem lévő pénze, önmagát festi meg, álcázott önarcképsorozatot állítva össze: *Gyümölcskosarat tartó fiú*, *Meduza*, *Gyíktől megmárt fiú*. Első többalakos képe, a *Muzsikáló fiúk* (Metropolitan Museum, New York), a *Lanton játékos fiú* (Ermitázs) című kompozícióval együtt Caravaggio legszebb képei közé tartozik. Bibliai tárgyú, költői hangvételű *Pihenés Egyiptomba menekülés közben* című festménye jut először hivatalos megrendeléshez. 1590-ben Del Monte bitoros közbenjárására megbízást kap a San Luigi dei Francesi templom képeinek megfestésére. Ezzel kezdetét veszi Caravaggio vallásos témáinak korszaka. Meg nem alkuvó természete, kendőzetlen valóságábrázolása és szinte vulgáris, de egyszerű népi humanizmusa (mocsok, meztelen parasztlábak a Loretta Madonna című képén stb.) azonban nem felel meg a megrendelők ízlésének. Számos képét visszautasítják, nem állítják fel templomban, vagy amint azt a röntgenvizsgálatok is kiderítették, több alkotását átfestetik vele. Caravaggio azonban nem adja fel nézeteit. Kalandos életet él, heves természete többször kelemetlen helyzetbe hozza, lassan üldözötté válik, néhányszor be is zárják, de mindig megszökik. 1606-ban elhagyja Rómát, és városról városra jár. Nápolyban a *Krisztus ostorozása* és *Az irgalmasság hét cselekedete*, majd Máltában *Keresztelő Szt. János lefejezése* című kompozícióit festi. Máltában ismét kelemetlenségei támadnak, Szicíliaba menekül. Itt két jelentős oltárképet fest: *Jézus születése* és *Szt. Lucio mártírsága*. Ezek egyben utolsó képei is. Máltai üldözői súlyosan megsebesítik. Rómába való visszatérte közben, Nápoly mellett, 37 éves korában belehal sebeibe. Aránylag nem nagy

számu, de óriási szuggesztív erővel bíró anyagot hagyott hátra. Térben élesen körülhatárolt formái szinte az illuzionizmus hatását keltik (*Szt. Pál meg-térése*), fény- és árny-játékai a formák plaszticitásának kiemelését szolgálják (*Szt. Péter keresztre feszítése*, *Sírba-tétel*). A *Dávid* és az *Emmausi vacsora* című kompozíciói a fény, az oldottabb festőibb kifejezőmódot szolgálja. A fény az az eszköz, mely költői transzfiguráció útján fokozza Caravaggio képeinek drámaiságát. A Contarelli kápolnában található *Máté elhiva-tása* és *Máté mártírsága* a nagygényű, drámai szabású barokk művészet csúcspontját képviselik. A *Gyümölcskosár* rendkívüli egyensúly és anyagszerűség hordozója, a *Keresztelő Szt. János lefejezése* új térhatású, szigorú, geometrikus kompozíció. Ez utóbbi Caravaggio egyetlen jelzett (aláírt) képe. A kalandos életű művész nem újított iskolát, de forradalma rányomta bélyegét mindarra, ami értékes volt a tizenhetedik századi európai festészetben, közvetett módon befolyásolva Velázquez, Rembrandt és Vermeer művészetét. Vannak, akik nála keresik a naturalizmus gyökereit is. (Mh. 1610. július 18.) * (OI)

Szeptember 29.

— 65 éve, 1908-ban Bácsfaluban született KISS Béla lelkész, tanár, író, népművelő. A brassói gimnáziumban érettségizett, felsőfokú tanulmányait Kolozsvárt végezte. Zenei ismereteit a brassói zeneiskolában egészítette ki. Hosszúfaluban és Csernátfaluban teljesített lelkészi szolgálatot, Nagyenyeden, majd a kolozsvári teológiai tanított. Igen sokoldalú tevékenységet fejtett ki a hétfalusi csángók gazdasági és művelődési életének fellendítésére. Szindarabjai: népi játéka (*Régi csángó lakodalom*, *Kálvária*, *Új világ*, *A túzoltó*, *Vidám zenészek*, *Tartsd meg, ami nálad van*), átdolgozásai (*Pártitól*, *Gianni Schicchi*, *Botsinálta doktor*, *Szevillai borbély*). Brassóban és környékén kerültek előadásra műkedvelő együttesek tolmácsolásában. Elsők között vállalkozott Bartók életének és munkásságának összefoglalására (*Bartók Béla művészete*. Kv 1946). Evangélikus naptárt, helyi lapot szerkesztett (*Harangzó*). Cikkeket, tanulmányokat közölt hazai folyóiratokban, napilapokban (Erdélyi Helikon, Havi Szemle, Déli Hírlap, Ut, Keresztény Igazság, stb.). (Mh. 1951. aug. 13. Kolozsvár) * (Benkő)

— 100 éve, 1873-ban Budapesten született SCHEIBER Hugó festő, a huszadik század modern irányzatának egyik magyar képviselője. Hosszabb ideig impresszionista, plein air jellegű képeket festett, majd a poentilisták esetkezelésével próbálta a coloristika lehetőségeit kiaknázni. Később teljes színhatásra törekedve mellőzte a formák szerepét, és a színek fokozott ki-hangsúlyozásával festői expresszionista